

Roslagens världskändis

Det nybyggda sjukhuset i Norrtälje blev världsberömt över en natt 1996. Arkitekterna vann det prestigefyllda designpriset för vackraste om- och tillbyggnad vid "The Ninth Symposium on Healthcare Design" i Boston. Och besökare från hela världen strömmade till för att beundra arkitekturen, konsten och det genomtänkta miljöarbetet.

TEXT **STEN WINDÉN** FOTO **MIKAEL ULLÉN**

Norrtälje, skärgårdskommunen, framhävs i byggnader och i konst. Som här i Eugen Krajciaks relief på en vägg på västra gården.

Ett annat synligt bevis för havets och fiskets betydelse. Alla fiskedrag som fastnat i huvud, armar och händer på glada amatörfiskare.

TOLV ÅR EFTER invigningen framstår ”Hela Roslagens sjukhus” fortfarande som ett lyckat exempel på modern sjukhusarkitektur och bildar modell för nya sjukhussatsningar. Och övertygelsen att en harmonisk miljö kan bidra till läkeprocessen är i högsta grad levande.

– Bra arkitektur och genomtänkt design är ingen lyx, snarare en investering, hävdar Göran Hägerfelth vice vd för vårdbolaget Tio-Hundra AB, som driver sjukhuset sen den första januari 2006.

SJUKHUSET FORTSÄTTER att locka besökare från hela världen.

– Vi har hittills haft cirka 600 studiebesök från fem kontinenter, med arkitekter, byggfolk och sjukvårdsfolk.

Det är besök av dubbel karaktär. Man vill uppleva den vackra miljön, lugnet och harmonin i färgval, med fokus på patienterna i deras rehabilitering och stimulans för personalen. Många är nyfikna på sjukhusets miljöarbete.

– Detta är ett av de första byggen där en-

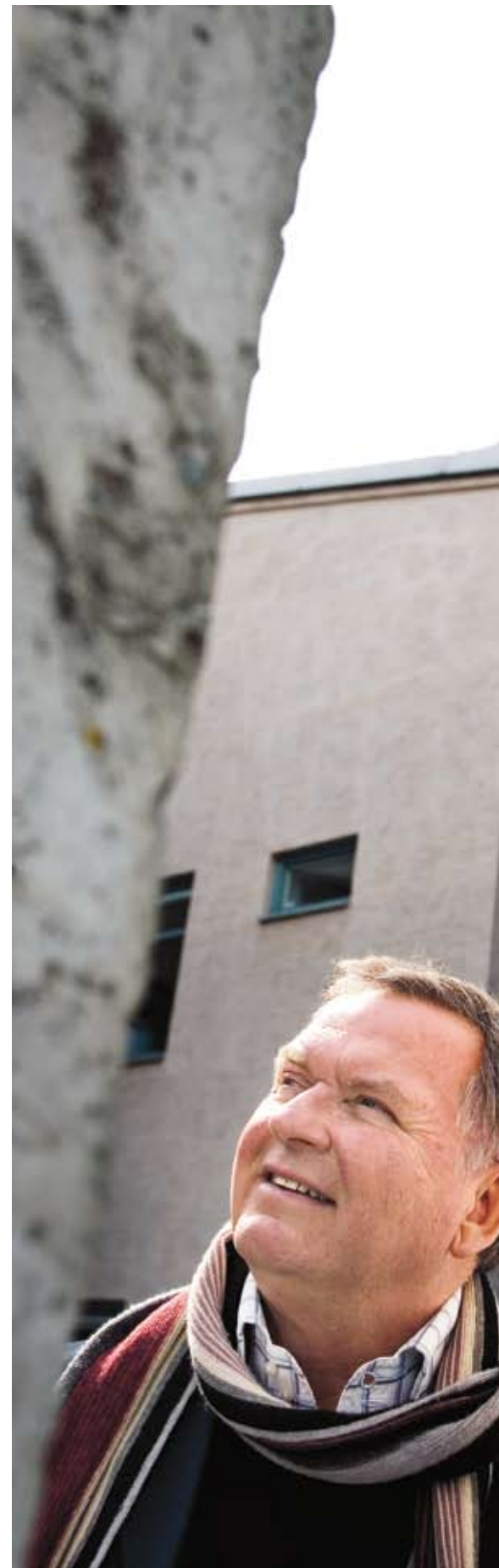
treprenören betalade byggarbetarna för att källsortera. Byggjobbarna fick en spänning i timmen och vi gick ändå runt. 60 procent av restavfallet källsorterades.

EN BRA MILJÖ för patienter och personal var ledstjärnan för det nya sjukhuset. Antroposoferna i Järna var en viktig inspirationskälla för val av färger, form, naturliga material och källsortering. Personalen var mycket aktiv under planeringen.

– Som mest hade vi 15 arbetsgrupper igång med tio personer i varje med övervägande sjukvårdspersonal, men också byggansvariga, konstnärer och arkitekter. Programsekreteraren drev och ledde arbetet. Man var hela tiden lyhörd för hur personalen ville ha det.

På sjukhusets parkeringsplats uppfördes ett patientrum för tre personer i full skala. För att få vara med måste samtliga i arbetsgrupperna prova på att utforma rummet, placera sängar och möbler.

Det blev stor succé. ”För”, menade personalen, ”hade vi gjort fel en gång, så var detta

” Bra arkitektur och genomtänkt design, är ingen lyx, snarare en investering.

Göran Hägerfelth kikar fram i Björn Erling Evensens "Portal". Skulpturen är gjuten i betong, och står utomhus på gården mot ån.

Detalj av Sten Dunérs "Treudd". En dammläggning på västra gården med naturstenar, grönområde med gångstigar och stentrappa.

"Babels hus", Britt-Marie Malmborgs gestaltning av östra gården, med sex olikfärgade terrazzoskulpturer och labyrinter av stenplattor.

dömt att upprepas 96 gånger, eller lika många som vi har vårdplatser."

Slutenvård, akutmottagningar, serviceavdelningar – operation, intensivvård och röntgen, flyttade in i nya sjukhuset. Den gamla sjukhusbyggnaden från 1897, renoverades varsamt för öppenvårdsmottagning.

– Vi fick ett "sjukvårdens NK", med allt samlat på lasarettstomten.

Norrhälje sjukhus blev aktiebolag 2002.

– Vi fick en egen professionell styrelse och kom närmare det ekonomiska ansvaret, vilket var en revolution.

Hösten 2003 blev ovanligt stormig i Norrhälje. Stockholms läns landsting ville förvandla sjukhuset från akutsjukhus till närsjukhus. En halvering av verksamhet och personal väntade. Protesterna blev våldsamma och förslaget drogs tillbaka.

Men sjukhuset fick två hemläxor. Den ena var att spara 20 miljoner kronor. Den andra att presentera ett förslag till en helt ny struktur för vård och omsorg.

– **VI SPARADE 27 MILJONER** det året. Och presenterade en helt unik driftform. Med en gemensam ledning har vi fört samman akutsjukhuset med all primärvård och den kommunala omsorgen i Norrhälje, plus reha-

bilitering och rådgivningsbyråer.

Ett aktiebolag ägs till 50 procent av kommun och 50 procent av landstinget, en konstruktion som är unik för hela Sverige.

TioHundra AB trädde i kraft den 1 januari 2006. Då började en beställarorganisation förse sjukhuset med uppdrag. Man har fått fem år på sig att bevisa att det ger en hållbar sjukvård och omsorg med utvecklingsmöjligheter. I december 2010 ska man upp till bevis.

– **VI TROR INTE ATT FEM ÅR** kommer att räcka. Det är en process med 3 000 medarbetare, med tre olika kulturer – landstinget, kommunen, sjukhuset – som möts. Vi kan inte fokusera på bara en kultur.

– I TioHundra måste vi skapa vår egen, som gör vårt varumärke starkt och populärt, och resulterar i fler beställningar. I dag har vi mer personal än vi har uppdrag. Som vilket annat företag som helst måste vi anpassa oss efter marknaden.

På pluskontot kan TioHundra räkna in en framskjuten placering för Socialstyrelsens kvalitetsindikatorer. Trivselindexet för patienter och personal, trots att det finns varsel, är högt, med toppnotering för specialitläkarna. Och at-tjänsterna i Norrhälje är synnerligen eftertraktade. ●

»

Det sker omvälvande saker bakom väggarna till röntgenavdelningen på Norrtälje sjukhus. Lokalerna byggs om och ny avancerad utrustning installeras. Samtidigt som avdelningen är bemannad dygnet runt och patienterna tas om hand, precis som vanligt.

TEXT **STEN WINDÉN** FOTO **MIKAEL ULLÉN**

Röntgen med spa-känsla

– **VÅR UTRUSTNING VAR GAMMAL** och sliten och i stort sett densamma som då sjukhuset byggdes. Tekniken går så oerhört snabbt framåt. Vi måste byta ut helt enkelt, säger Ann Garpefelt Berge, verksamhetschef på röntgen.

Samtidigt passar man på att anpassa lokalerna och göra dem mer ändamålsenliga.

Parallellt med att ombyggnadsprojektet tog form och upphandlingar pågick, jobbade personalen i arbetsgrupper för att tillsammans komma fram till vad som var bäst för dem. Ann själv tillbringade – tillsammans med Locum och andra inblandade – åtskilliga timmar på Tengboms arkitektkontor, detsamma som ritade det nya sjukhuset för tolv år sedan.

– **ALLA HAR VARIT VÄLDIGT** förstående och verkligen lyssnat på personalens synpunkter och önskemål, säger Ann.

Och nu i halvtid – allt ska stå klart till jul – är stämningen hög på röntgen:

”Hör du Ann, det är lite spa-känsla härinne”.

– Sönt är kul att höra, skrattar Ann.

Den nyinköpta magnetkameran, som nu är under samma tak som övriga röntgenavdelningen, innebär en lättnad för såväl personal som patienter.

– Tidigare hyrde vi en magnetkamera som stod uppställd i en trailer intill röntgen dit man kom via en sluss. Inget vidare, vare sig för patienter eller personal, berättar Ann.

– Nu blir vi mindre begränsade. Kommer

att kunna ta också ”bukar” och ineliggande patienter. Det var omöjligt i trailern dit det ledde en trappa upp, förklarar Ann.

EN NYINSKAFFAD kombinerad skelett- och genomlysningsutrustning är ytterligare ett nyförvärv, som ska göra arbetet effektivare.

– Tidigare var det två maskiner som stod i varsitt rum.

Ett ”snabblabb” för att röntga skelett, handleder och fotleder är placerat nära akutmottagningen.

– Till detta bygger vi två slussar, så att en patient kan förbereda sig medan en annan undersöks.

Tidigare hade röntgenavdelningen ett gemensamt väntrum för alla patienterna. Men också detta har man sett över för att öka sekretessen och minska patienternas utsatthet.

– Norrtälje är en liten stad. Det är lätt att bli igenkänd i ett gemensamt väntrum, vilket man kanske inte alls är road av. Nu lägger vi istället små väntrum intill labbet, alldeles nära det rum de ska gå in i. På så sätt blir det också mindre spring för sköterskorna.

NORRTÄLJE HAR ETT akutsjukhusuppdrag och röntgenavdelningen, där 35 personer jobbar, är bemannad dygnet runt. Man gör cirka 30 000 undersökningar varje år, varav 2 000 med magnetkameran.

– Vi är länkade till andra sjukhus inom landstinget dit vi kan skicka bilder. Meningen

är att vi också ska kunna nå primärvården på samma sätt. Men där är man ännu inte kompatibel med vårt system.

Röntgenavdelningen saknar egen MR-kompetens (för magnetkamera) och köper tjänster från Sofiahemmet. En radiolog kommer en gång var 14:e dag, granskar bilder och sköter prioriteringen av remisser.

– **VI HAR EN LÄKARE** som håller på att utbilda sig och behöver ytterligare en. Men det råder jättebrist på radiologer i hela landet.

En av orsakerna är, menar Ann, den revolutionerande utvecklingen inom radiologin.

– Tidigare tittade en och samma radiolog på alla undersökningar och det handlade om kanske bara fyra bilder. I dag får de tusentals bilder, i tre dimensioner. Samtidigt som radiologen är expert på kanske en enda sak, till exempel hjärnans kärn. ●

Verksamhetschef Ann Garpefelt Berge vid den kombinerade skelett- och genomlysningsutrustningen. Den ersätter två maskiner som tidigare stod i varsitt rum. "Nu blir vi än effektivare", lovar Ann.

Till vänster: Den 24 april gick en epok i graven. Trailern med magnetkameran rullade iväg för försäljning, ersatt av en skinande ny magnetkamera på den nyinredda röntgenavdelningen.

En röntgensjuksköterskas bekännelser

Inte en dag till bland dessa konstiga människor, som famlar runt i mörkrummet och "fixet" och "hänger" patienter på väggen. Britt-Marie Nilssons karriär som röntgenbiträde på Löwenströmska sjukhuset såg ut att bli kort. Men, säger hon:

- Det var snart det roligaste jag upplevt. Och fix och framkallning luktade jättegott.

TEXT **STEN WINDÉN** FOTO **MIKAEL ULLÉN**

NU, 45 ÅR SENARE, i en atmosfär av dynamik och vidunderlig teknik, blir det bara roligare och roligare. Den legitimerade röntgensjuksköterskan Britt-Marie skiner i kapp med vårsolen som flödar över Norrtälje sjukhus, där hon är röntgenavdelningens obestridda nestor efter snart ett halvsekel i yrket.

– Jag är otroligt stolt över vår röntgenavdelning!

DET ÄR DEN 21 april 2008 och vårdkonflikten är bara timmar avlägsen. Telefonen går varm. Britt-Marie är konfliktombud. Väntan är spänd bland personalen. Bli vi uttagna? Om några timmar väntas besked från Centrala nämnden om konflikten är att betrakta som samhällsfarlig. Lokaltidningen hänger på läset för intervju.

På röntgenavdelningen går arbetet vidare och patienterna tas om hand, med samma lugna välkom-

Vad vill du lyssna till under undersökningen, Mozart eller Ted Gärde stad? Röntgensjuksköterskan Britt-Marie Nilsson med dagens första patient vid avdelningens stolthet, den nya avancerade magnetkameran.

nande som ”till vardags”. Den nya magnetkameran, avdelningens stolthet, är nyligen installerad. Britt-Marie förklarar, lugnt och varsamt, vad patienten kommer att uppleva vid undersökningen.

– Det kommer att låta lite från magnetkameran. Men om du vill kan du få musik i lurarna. Vad sägs om Mozart, konsert för flöjt?

Atmosfären är mjuk, varm och meditativ. På väggen hänger en textil – skärgårdsmotiv med himmel och hav, för patienterna att vila ögonen på under undersökningen.

TELEFONEN RINGER. En patient undrar hur det ska bli. Är det lönt att komma med tanke på strejkvarslet?

– Kom halv två med risk för att du får vänta lite.

Britt-Marie berättar om sina första år på röntgen. Hur hon snabbt upptäckte att när man arbetar på röntgen så vet man vad som händer på hela sjukhuset, på vårdavdelningar och operation. Hur hon reagerade varje gång ambulansen kom – är det något för röntgen? Och hur personalen rullade öronpinnar för hand och vek kompresser när det var lugnt på avdelningen.

1983 kom Britt-Marie till Norrtälje sjukhus och röntgen i gamla Lasarettet. Röntgen byggdes om och fick dagsljusframkallning. Tiden i

” Vi rullade öronpinnar och vek kompresser.

mörkret var förbi. Den första datortomografin installerades. Fantastisk, visst. Men långsam med dagens mått mätt.

– Fortfarande gällde ”Andas in. Håll andan. Andas ut”. Man kände sig som en papegoja efter 30–40 bilder.

När nya sjukhuset planerades var Britt-Marie med i byggruppen som skyddsombud.

– En fascinerande resa. Vi planerade samtidigt som byggnaden ritades. Hela tiden med miljön för ögonen. Och man lyssnade verkligen på oss i verksamheten.

DETTA VAR I MITTEN på 90-talet och precis i brytningen till den digitala röntgentekniken.

– Över en natt gick vi från den analoga till den digitala röntgenvärlden. Vi hade förberett oss väl och klarade övergången bra.

Från början rymdes avdelningens magnetkamera i en trailer.

– Det var trångt, bullrigt och mörkt för patienter och personal. En ganska förskräcklig arbetsmiljö faktiskt.

Den nya magnetkameran, i ett nyinrett rum på avdelningen, är det verkliga lyftet för avdel-

ningen. Undersökningarna går fortare. Och de är enklare för patienterna.

Britt-Marie möter 20–25 patienter om dagen.

– Det är mötena som bär. Man ger mycket, och får så mycket tillbaka.

Britt-Marie har gått en 60-poängskurs i omvårdnad, med vårdfilosofi, pedagogik och vårdkvalitet. Hennes uppsats handlade om patientinformation och hur man gör det korta mötet så bra som möjligt.

– Det gav mig väldigt mycket. Jag fick sätta ord på den erfarenhet som jag bär med mig efter alla dessa år.

Hon vet, säger hon, att det bara tar två minuter att röntga en bruten handled.

– Men man får inte negligera de viktiga frågorna: Hur känns det i din handled? Hur mår du egentligen? Vad är det för funderingar du har?

När svaren blir väldigt långa råder hon patienten: ”berätta detta för ortopeddoktorn som du ska till efter röntgen, så att du får hjälp.”

– Alla patienter behöver bli sedda. Den med bruten handled likaväl som traumapatienten, säger Britt-Marie. ●

Britt-Marie har slitit ut många ID-kort under 45 år i vården.

Britt-Marie har jobbat 25 år på Norrtälje sjukhus. ”Jag är så otroligt stolt över vår röntgenavdelning”.

Britt-Marie går igenom dagens bokningar tillsammans med röntgensjuksköterskan Amela Zenunovic.